

ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA NA STAROM GRADU VELIKI KALNIK U 2005. I 2006. GODINI

Mr. sc. LANA OKROŠA ROŽIĆ
Gradski muzej Križevci

Prethodno priopćenje
Preliminary communication

T. Sermagea 2
HR - 48 260 Križevci

Primljeno/Received: 16.10.2007.
Prihvaćeno/Accepted: 6.11.2007.

Stari grad Veliki Kalnik uvršten je u program zaštitnih radova na nepokretnim kulturnim dobrima Ministarstva kulture. Izradi konzervatorsko-restauratorske studije prethodili su istražni radovi provedeni na jugozapadnom dijelu starog grada. Istraživanja su rezultirala spoznajom o postojanju zidne konstrukcije prigradene istočno na ulaznu kulu, te kolobrana kao početnih elemenata ulaznog dijela starog grada.

Iskop otpadne jame otkrio je pokretni materijal zastupljen uglavnom ulomcima keramičkog posuđa. Kao vodeći keramografski oblici pojavljuju se lonci. Pronađeni su i ulomci zeleno cakljenih pećnjaka ukrašenih zanimljivim reljefnim figurativnim dekoracijama.

Ključne riječi: stari grad, Veliki Kalnik, zidna konstrukcija, obrambena arhitektura, keramika, pećnjaci, 16. stoljeće, 17. stoljeće

Na brdu zvanom Katalina, na nadmorskoj visini od 460 do 520 m, nalaze se ostaci utvrđenog srednjovjekovnog burga Veliki Kalnik. Moguće je, ali ne i sasvim vjerodostojno, njegovo prvo spominjanje u izvorima iz 1243. godine kada ga kralj Bela IV. spominje kao "castrum nostrum Kemluk".¹ Szabo pobija spomenute isprave² te se kao siguran povijesni izvornik uzima isprava iz 1245. godine u kojoj se pojavljuje kao "castrum Kemluk".³ Tijekom nekoliko stoljeća života u starom gradu Veliki Kalnik izmijenio se niz vlasnika, a neki su od njih bili: ban Roland, kralj Žigmund, zagrebački biskup, Vladislav Kosača, ban Ivan Korvin te obitelj Alapić. Godine 1557. vlasnik Starog grada Ivan Alapić obnavlja i utvrđuje svoj grad po nalogu Hrvatskog sabora zbog opasnosti od Turaka.⁴ Kao kasniji vlasnici navode se obitelji Orehoczy, Erdödy, Drašković i Kęglević. Krajem 17. stoljeća, nakon potresa koji ga

je razrušio, grad je napušten. Život se nastavlja u kaštelu otkrivenom na obližnjem platou zvanom Koštelj, udaljenom tek nekoliko stotina metara južno od starog grada.⁵ U povijesnim izvorima spominje se postojanje kaštela 1685. godine,⁶ a pretpostavlja se da je gradnja započela još polovicom 17. stoljeća.⁷ O daljnjoj sudbini starog grada Veliki Kalnik doznaje se u opisu iz 1731. godine, gdje se spominju dvije razrušene utvrde u Velikom Kalniku⁸ te iz kasnijeg izvora koji navodi podatak o rušenju kaštela Veliki Kalnik koje je oko 1860. godine poduzeo Aleksandar Fodroczy,⁹ što bi se moglo uzeti kao raščišćavanje kamenih blokova zidnih konstrukcija koje su predstavljale opasnost pri kretanju kroz utvrdu i oko nje, kao i uklanjanje urušenih elemenata utvrde.

Burg se sastoji od više objekata stepenasto izgrađenih od podnožja do vrha stijene, a prema

1 CD IV: 191
2 Szabo 1917: 96-97
3 CD IV: 232
4 HSS III:6.

5 Homen 1989: 29
6 Kukuljević-Sakcinski 1859: 16
7 Ibidem
8 AH, fasc. 28 b1
9 Buturac 1991:13

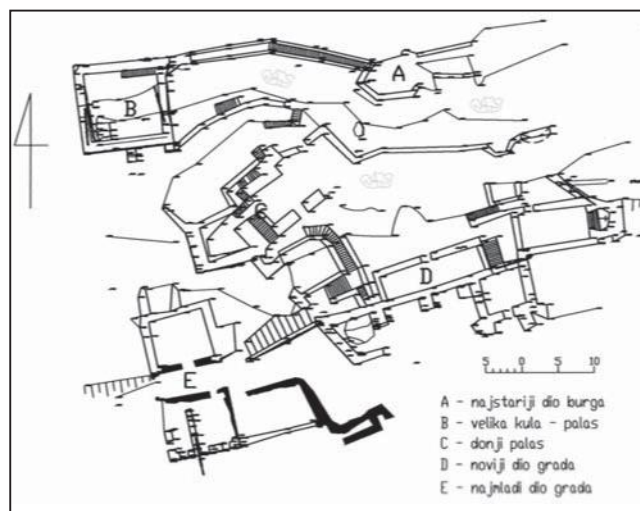
Slika 1. Pogled na stari grad Veliki Kalnik (foto: Z. Homen)

njihovim građevnim oblicima može se zaključiti da su nastajali tijekom duljeg vremenskog razdoblja. Detaljan opis izgleda starog grada daje A. Žmegač u članku Vlastelinski grad Veliki Kalnik objavljenom u Umjetničkoj topografiji Hrvatske.¹⁰ Prema Žmegačevom opisu najstariji dio burga čini manja, nepravilna, poligonalna građevina smještena na najvišem dijelu uzvisine (sl. 2). Slijedom vrha uzdužne stijene prolazi hodnik kojim je ta građevina povezana s velikom kulom - palasom. U prizemlju palasa ističu se dvojna vrata s gotičkim dovratnicima te prostor u jugozapadnom uglu s izgrađenim uskim spiralnim kamenim stubištem koje vodi na kat, gdje su, u južnoj fasadi, očuvani veliki gotički prozori sa segmetnim nadvojima od klesanog kamena. Važan arhitektonski element predstavljaju također gotički uglovni jastučasti klesanci te upornjaci na južnom pročelju. U vrijeme renesanse nadograđen je drugi kat palasa koji nije ostao očuvan, no o ovoj fazi gradnje svjedoče konzole uz sjeverozapadni ugaon građevine te profilirane konzole na njezinoj sjevernoj strani. Podno palasa nalaze se ostaci veće građevine s uglovnim jastučastim klesancima, što bi moglo ukazivati na postojanje drugog, donjeg palasa (sl. 2). Noviji dio grada s ostacima nekoliko građevina očuvanih u visini prizemlja izgrađen je u podnožju stijene (sl. 2). Ulaz u taj dio grada bio je osiguran pomičnim mostom. Niz građevina na toj razini završava ostacima kapele sv. Katarine koju karakterizira romanički tlocrt s

upisanom polukružnom apsidom. Kapela je tijekom stoljeća pregrađivana te barokizirana. Sve građevine burga visinski su povezane strmim stubištima. Najmlađoj fazi gradnje pripada jugozapadni dio grada u kojem dominira južna ugaona kula s koje je branjen prilaz gradu i južna padina (sl. 2).

Stari grad Veliki Kalnik, kao jedan od najstarijih burgova na području kontinentalne Hrvatske, uvršten je među trinaest starih srednjovjekovnih gradova sjeverne Hrvatske u program zaštitnih radova Ministarstva kulture koji se provodi od 2004. godine,¹¹ što je zaista bilo potrebno jer je od zadnjeg konzervatorskog zahvata prošlo više od četrdeset godina, te je zadnjih desetljeća bio prilično zapušten. Stari grad predstavlja jednu od najprepoznatljivijih kalničkih vizura (sl. 1) pa je nužno potrebno izraditi konzervatorsko-restauratorsku studiju koja će odrediti način prezentacije grada. Izradi spomenute studije prethode arheološka istraživanja koja će otkriti originalni izgled starog grada, što se iz postojećih nepotpunih tlorisnih prikaza ne može iščitati.

Dosadašnjim istražnim radovima koji se od 2004. godine provode na jugozapadnom dijelu grada Veliki Kalnik dobiveni su novi podaci o njegovoj prostorno-tlorisnoj organizaciji na području od južnog podzida do ulaznog dijela grada (sl. 2).

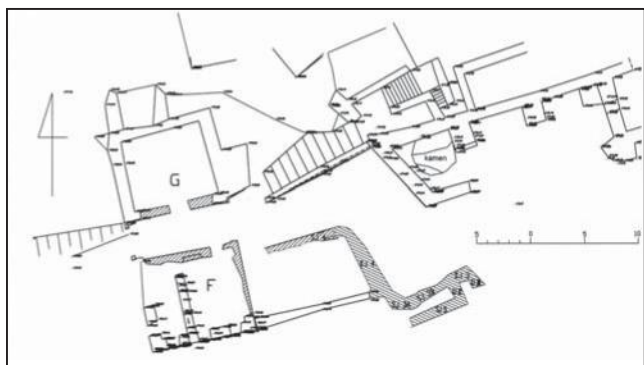

Slika 2. Tloris starog grada Veliki Kalnik sa crno označenim zidovima otkrivenima 2005. i 2006. godine (izradio: dipl. ing. geod. J. Okroša)

¹⁰ Žmegač 1994: 343-344

¹¹ Zloušić - Idaković 2004: 96

Godine 2004. proveden je arheološki nadzor tijekom čišćenja nasipa uz južni vanjski zid, a tom prilikom otvorena je donja etaža prilazne južne kule s dva ulaza s lučnim završecima, te s jednim lučno završenim prozorom između njih (sl. 4). Visina zapadnog ulaza iznosi 2,40 m, istočnog 2,50 m, a njihova širina 1,15 m. Prozor je širok 1,30 m, dok mu visina ne prelazi 1,10 m. Pro-storija je zapunjena urušenim materijalom, a njezina unutrašnjost istražiti će se nakon konsolidacije zidova gornje etaže. Uklanjanjem nasipa postao je vidljiv i jugoistočni ugao donje etaže prilazne kule građen od priklesanog kamenja. Iz prilazne kule nastavlja se u smjeru istoka, u dužini od 12,20 m, južni rubni zid izuzetno fine izrade, s primjetnim ostacima žbuke. Na jednom uzidanom kamenu uklesani su inicijali I Č i nečitka godina. Kako bi se utvrdila dubina temelja južnog rubnog dijela grada, otvorene su dvije manje sonde. Prva sonda, postavljena na udaljenosti od 6,90 m od završetka južnog rubnog zida, pokazala je da je temelj kos, odnosno izvučen 1 m prema van, dok mu dubina iznosi 2,20 m (mjereno od stope temelja). Drugom sondom, otvorenom na udaljenosti od 4,50 m od jugozapadnog ugla ulazne kule, utvrđeno je da temelj završava na dubini od 2,20 m (mjereno od stope temelja). Od posebne je važnosti otkriće zida koji se ne pojavljuje na starim nacrtima. Naime, pretpostavljalo se da se južni rubni zid nastavlja i dalje u pravcu istoka, samo da je na tom mjestu razrušen. Međutim, otkriveni ugao zida koji izlazi pod kutom manjim od devedeset stupnjeva, na udaljenosti od 12,20 m od prilazne kule, pokazuje da južni zid ovdje završava, odnosno da se na južni zid sjeverozapadno u pravcu palasa nadovezuje novootkriveni zid SJ 4 (sl. 3).

Slika 3. Jugozapadni dio starog grada s označenim zidovima istraženima 2005. i 2006. godine (izradio: dipl. ing. geod. J. Okroša)

Iskopavanjima provedenima 2005. godine utvrđeno je da zid SJ 4 na dužini od 7,00 m od ugla u pravcu sjeverozapada skreće prema zapadu, odnosno visokim ostacima južne prilazne kule (sl. 3; sl. 5), no dužina i završetak zida SJ 4 u ovoj etapi nisu definirani. Zid SJ 4 očuvan je u visini do 3,80 m. Arheološka istraživanja 2005. godine rezultirala su otkrićem još nekih zidova i kontrafora koji na ranijim nacrtima također nisu prikazivani. Tako je na samom uglu zida SJ 4 otkriven njegov nastavak u vidu jedne istake (SJ 3A) koja bi mogla predstavljati malu kulu (sl. 3). Unutrašnja linija ove stratigrafske jedinice lomi se pod tupim kutom. Većim je dijelom razorena te je maksimalno očuvana do 0,50 m visine. U pravcu istoka nadovezuje se na nešto manje kvalitetno građen zid SJ 3B (sl. 3), koji je očuvan do 1,70 m visine. Završava u dodiru s glavnim, vanjskim zidom SJ 3 poduprtim s dva kontrafora (zapadni - SJ 3C, istočni - SJ 3D) (sl. 3). Zid SJ 3 je nešto veće širine (oko 1,20 m), no nije u cijelosti definiran jer izlazi izvan iskopa. Na zapadni kontrafor (SJ 3C) naslanja se još jedan zid SJ 5 koji se pruža u smjeru zapada. Zid je vjerojatno bio paralelan s južnim rubnim zidom, ali za sada, nije utvrđeno do koje se točke proteže. Istražen je do dužine od 5,10 m (sl. 3). Maksimalna očuvana visina zida SJ 5 ne prelazi 1,10 m. Svi navedeni zidovi građeni su od neobrađenog kamenja, a uz zidove je pronalazena žbuka koja je sadržavala žuti pijesak. Tehnika gradnje znatno je slabije kvalitete u odnosu na tehniku gradnje južnog rubnog zida koji se nastavlja iz prilazne kule u pravcu istoka.

Tijekom radova posebno je izdvajano kamenje zida kako bi se iskoristilo u kasnijoj rekonstrukciji.

Prateći zid SJ 4 utvrđeno je postojanje jednog kulturnog sloja (SJ 8) koji se javlja na dubini od 2,00 - 2,30 m od današnje razine tla. Izrazito je tamne boje, a sadržavao je velike količine raznih otpadaka kao što su životinjske kosti, ulomci posuđa i pećnjaka te mnoštvo željeznih kovanih čavala. S obzirom na vrstu pronađenog materijala, može se zaključiti da je prostor između zida SJ 4 i žive stijene, koja se može pratiti već od višeg nivoa starog grada, služio kao mjesto za odlaganje otpada. Kulturni sloj SJ 8 istražen je do dubine

Slika 4. Donja etaža južne ulazne kule (foto: L. Okroša Rožić)

od 4,90 m mjereno od današnje razine tla, što ne predstavlja njegovu stvarnu dubinu koja u ovoj fazi, zbog ograničenog vremena istraživanja, nije utvrđena.

Ovom tamnom sloju prethodio je sloj urušenog kamena debljine 0,30 - 0,50 m, iznad kojeg se nalazio rastresiti sloj šute debljine oko 1,00 m. Nad njim je sloj novostvorenog humusa debljine oko 0,30 m, a najgornji sloj je također sloj šute i navoza od niveliranja prostora prije nekoliko godina, kada je uređen okoliš starog grada radi organiziranog dočeka Uskrsa.

Radovi na južnom dijelu starog grada nastavljani su 2006. godine u sklopu arheološkog nadzora, a započeli su praćenjem zida SJ 4 kako bi bio u potpunosti definiran. Zid završava na dužini od 7,90 m mjereno od mjesta gdje se mijenja smjer zida prema zapadu (sl. 3). Građen je od neobrađenog kamenja različitih dimenzija. U zapadnom dijelu, pri samom završetku, zid ponire i do 2,00 m dubine, a očuvan je tek u 0,15 m širine. Nadovezuje se na južni rubni zid s kojim zapravo čini zidnu konstrukciju prigradenu istočno na južnu prilaznu kulu. S obzirom da unutrašnje lice zida SJ 4 ne postoji, pretpostavlja se da je konstrukcija bila zapunjena zemljom (sl. 5), a vjerojatno bi je trebalo promatrati kao dio obrambene arhitekture, odnosno kao barbakan. Naime, zatrpavanjem konstrukcije zemljom dobio bi se umjetni plato koji je omogućavao obranu grada.

Sljedeći korak bio je utvrditi položaj sjevernog i istočnog zida koji definiraju južnu pros-

toriju (prostorija F) u ulaznom dijelu starog grada (sl. 3). Prvotno je uklonjen zid koji se unutar prostorije pružao u smjeru istok - zapad, a za koji je utvrđeno da ne predstavlja autentičan zid, već zid izgrađen tehnikom suhozida 60-ih godina 20. stoljeća kada je grad raščišćavan. Njegovim uklanjanjem postao je dostupan istočni zid prostorije koji se ističe svojom očuvanošću. Građen je od priklesanog kamenja, a uz zid su pronađeni komadi žbuke. Uz sjeveroistočni kut prostorije otkriven je otvor za vrata širine 1,25 m s kojima je prostorija bila povezana s hodnikom (sl. 3). U sjevernom zidu otkrivena je niša vjerojatno od prozora koji je kontrolirao ulazni hodnik.

Uklanjanjem nasipa šute na prostoru ulaznog hodnika do razine potrebne da bi se "uhvatio" sjeverni zid južne prostorije, otkriveni su, na njegovom vanjskom licu, ostaci dobro očuvane žbuke (sl. 6). Skidanjem sloja šute na prostoru ulaznog hodnika otkriveno je i vanjsko lice južnog zida prostorije (prostorija G) koja sa sjeverne strane zatvara hodnik (sl. 3). U južnom zidu evidentiran je otvor za vrata širine 1,88 m, a zapadno od otvora otkriveni su ostaci, također dobro očuvane, žbuke.

Utvrđeno je postojanje kolobrana koji se, kao početni elementi ulaznog dijela, nadovezuju na južnu i sjevernu prostoriju (sl. 3; sl. 6).

Dosadašnjim istraživanjima otkriveni su novi elementi u arhitekturi koji upotpunjuju sliku izgleda starog grada na njegovom jugozapadnom, ulaznom dijelu, a odnose se na izgled samog ulaza s kolobranima, prostoriju smještenu južno u ulaznom dijelu grada te na zidnu konstrukciju koja je vjerojatno, kao dio obrambene arhitekture, prigradana istočno na prilaznu kulu. O ovoj konstrukciji moći će se reći nešto više nakon istraživanja sustava zidova koji se nadovezuju u smjeru istoka, a što bi se vjerojatno moglo povezati s Alapićevom obnovom i utvrđivanjem grada sredinom 16. stoljeća.

Pokretna arheološka građa potječe iz kulturnog sloja SJ 8 koji je, kao što je spomenuto, sadržavao životinjske kosti, ulomke odbačenog keramičkog posuđa, fragmente pećnjaka te kovane željezne čavle koji ujedno predstavljaju i jedine metalne nalaze (T.3: 3).

Slika 5. Zid SJ 4 (foto: L. Okroša Rožić)

Keramičko posuđe izrađeno je na brzorotirajućem lončarskom kolu. U fakturi su primjetne primjese pijeska i usitnjenog kamena. Posuđe je crne, tamnosive, oker i crvene boje. Na nekim ulomcima vidljivi su ostaci zelene glazure. Od keramografskih oblika javljaju se lonci (T.1; T.2), vrčevi (T.3:4) i boce (T.3:1). Pronađena su i dva poklopca koji upotpunjuju repertoar keramičkih oblika pronađenih na starom gradu (T.3:2). Najčešći oblik posuđa predstavljaju lonci koji su uglavnom zastupljeni rubnim ulomcima. Razlikuju se u oblikovanju oboda koji može biti zaobljen i zadebljan (T.1:1;2), oštro profiliran (T.2:2) te dvostruko profiliran (T.1:3). Vrčevima pripadaju masivne ručke koje povezuju rame i rub posude (T.3:4), dok su keramičke boce karakterizirane dugim, tankim vratom i širokim trbuhom (T.3:1). No, budući da su rubovi na svim primjercima oštećeni, ne može se sa sigurnošću utvrditi da li su boce završavale kljunastim izljevom ili neraščlanjenim otvorom ruba.

Keramičko posuđe najčešće je ukrašavano vodoravnim nizovima plitkih ili dubljih žljebova izvedenih na lončarskom kolu (T.2:2) ponekad u kombinaciji s otiskivanjem tupim predmetom (T. 1:1) ili predmetom šiljastog vrha, urezivanjem jednostruke valovnice te otiskivanjem kotačićem.

Upravo začuđuje brojnost pronađenih ulomaka četverokutnih zeleno cakljenih pećnjaka ukrašenih raznim reljefnim prikazima među kojima se, posebno finom izradom, reljefne dekoracije, izdvajaju vertikalno izduženi četverokutni pećnjak

s prikazom raspeća, smještenim između dva stupa koji nose arkadu izvedenu ovalnim udubinama koje čine luk (T. 4). Središnje mjesto u prikazu zauzima Isus na križu s glavom nagnutom udesno, a licem okrenutim poluprofilom ulijevo prema dolje. Isusu zdesna stoji Marija sa sklopljenim rukama, uz koju kleći Marija Magdalena grleći križ. Motiv raspeća na pećnjacima pojavljuje se od sredine 16. te kroz 17. stoljeće.¹² Najbliži takav prikaz pronađen je na pećnjaku iz Salzburga izrađenom oko 1570. godine,¹³ premda je na kalničkom pećnjaku izveden u nešto jednostavnijem obliku. Na salzburškom primjerku uz Isusa na križu, Mariju i Mariju Magdalenu, javljaju se dobar i loš razbojnik, Adamova lubanja, Ivan s uzdignutim rukama, kao i prikaz krajolika u pozadini. Budući da jedna četvrtina kalničkog pećnjaka nedostaje, moglo bi se pretpostaviti postojanje Ivana koji bi, kao i na salzburškom primjerku, stajao Isusu slijeva.

Pronađena su također dva ulomka s prikazom gozbe koji bi, prema izradbi i načinu prikaza likova, mogli predstavljati dio peći kojoj pripada i prikaz s raspećem. Karakteristično je da se na ulomcima vrlo malih dimenzija prikazuje mnoštvo likova u različitim pozama. Na jednom ulomku prikazan je par, odnosno lik žene i muškarca koji stoje okrenuti jedno prema drugom u zagrljaju, dok se ispred njih nalazi stol (T.5: 1). Uz mladića je prikazan muški lik s trbušatim vrčem, a u pozadini, iza para, naziru se obrisi dvaju likova koji nazdravljaju s čašama u ruci. Drugi ulomak prikazuje dvojicu muških likova od kojih jedan manjim vrčem ulijeva tekućinu u neku veću posudu (T.5: 2). Prikazi gozbi ne pojavljuju se često kao motivi na pećnjacima. U literaturi se spominje scena gozbe na pećnjaku s arhitektonskim okvirom koji potječe iz Nürnberga, a datira u sredinu 16. stoljeća. Pripada seriji pećnjaka koja se bavi biblijskim temama, a prikazuje Lazara i gozbu bogataša.¹⁴ Drugi prikaz gozbe poznat iz literature javlja se na necakljenom pećnjaku iz Frankfurta na Majni izrađenom u radionici Johanna Vesta oko 1610. godine.¹⁵

12 Franz 1981: Taf. 4; Abb. 209; 323; 355; 381; 384; 386; 445; 611; 614

13 Idem, Abb. 355

14 Idem, 87; Abb. 270

15 Idem, 131; Abb. 435

Slika 6. Ulazni hodnik (južna strana) s kolobranom
(foto: L. Okroša Rožić)

Prikazi na pećnjacima koji obrađuju biblijsku tematiku dopuštaju pretpostavku o prikazivanju gozbe, odnosno svadbe u Kani Galilejskoj na kalničkim primjercima, uz mogućnost njihovog povezivanja s pećnjakom s reljefnim prikazom raspeća, što bi ukazivalo na moguću pripadnost oba pećnjaka istoj peći. U njezinu gornjem redu stajali bi pećnjaci s prikazima postaja križnog puta, dok bi serija pećnjaka s prikazima Kristovih čuda mogla biti ugrađena u jednom od donjih redova. Prema analogijama, kalničku peć s biblijskim motivima vjerojatno bi trebalo datirati u kraj 16. ili početak 17. stoljeća.

Dio fragmenata pećnjaka izdvojen je zbog izuzetno dobro očuvane zelene cakline i pripada zasigurno drugoj peći. Zaokuplja pažnju vrlo realističan prikaz lava na horizontalno izduženom pećnjaku (T. 6). Lik lava pojavljuje se dosta često kao dekoracija na kasnogotičkim pećnjacima druge polovice 15. stoljeća koji su, između ostalog, pronađeni na Ružica gradu i Starom gradu Celje.¹⁶ U literaturi se spominje postojanje lokalne iločke lončarske radionice koja je tijekom druge polovice 15. stoljeća proizvodila pećnjake s prikazom ležećeg lava koji čuva drvo.¹⁷ Kalnički primjerak svojom karakterističnom profilacijom ukazuje na nešto kasniju dataciju te bi ga trebalo pripisati renesansi i smjestiti u 16. stoljeće, što bi se možda moglo povezati s građevinskim zahvatom kojim je, u vrijeme renesanse, nadograđen drugi kat palasa.

Na nekoliko ulomaka pojavljuju se također zoomorfni motivi, ali zbog fragmentarnosti materijala nemoguće je rekonstruirati cjelokupne prikaze. Pronađeni ulomci pećnjaka zadivljuju raznolikošću svoje figuracije i svakako ukazuju na raskošnu opremu prostorija starog grada.

Daljnja istraživanja pridonijet će rasvjetljavanju povijesnih činjenica iz kojih će se vjerojatno doznati tko su bili naručitelji ovih luksuznih peći te u kojim su lončarskim radionicama peći izrađene.

Analogno pećnjacima, ostali, ranije opisani arheološki materijal, zastupljen uglavnom ulomcima keramičkog posuđa, datira u 16. i 17. stoljeće, a vjerojatno je, kao i peći, odbačen uslijed raščišćavanja starog grada nakon potresa krajem 17. stoljeća. U to vrijeme, na zaravni nedaleko od starog grada, bio je sagrađen i već se koristio novi kaštel.

POPIS KRATICA

- AH - Arhiv Hrvatske, Urbarski spisi i popisi posjeda
CD - Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. (Smičiklas, Tadej) Zagreb, 1904. - 1934.
HSS - Hrvatski saborski spisi (Šišić, Ferdo), Zagreb, 1912.

LITERATURA

BREGANT, Tatjana. (1997): Pećnice s Staroga grada Celje. U: ur. Mitja Guštin, Katarina Predovnik *Drobci nekega svakdana*. Archaeologia historica Slovenica 2. Ljubljana. 29-39.

BUTURAC, Josip (1991): *Regesta za spomenike Križevaca i okolice 1134-1940*. Križevci.

FRANZ, Rosemarie (1981): *Der Kachelofen*. Graz.

HOMEN, Zoran (1989): Otkriće kaštela na Kalniku, *Muzejski vjesnik*, 11:29-31, Varaždin.

KUKULJEVIĆ - SAKCINSKI, Ivan (1859): Grad Veliki Kalnik, *Leptir*, Zagreb.

RADIĆ, Mladen, BOJČIĆ, Zvonko (2004): *Srednjovjekovni grad Ružica*. Osijek.

¹⁶ Radić, Bojčić 2004, kat. br. 525; Bregant 1997, kat. br. 12,14
¹⁷ Tomičić 2004: 168

SZABO, Gjuro (1917): *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*. Zagreb.

TOMČIĆ, Željko (2004): Regensburg - Budim - Ilok. Kasnosrednjovjekovni pećnjaci iz dvora knezova Iločkih dokaz sveza Iloka i Europe, *Prilozi Instituta za arheologiju*, sv. 21: 143 - 176, Zagreb.

ZLOUŠIĆ - ĐAKOVIĆ, Kristina (2004): Zaštitni radovi na starom gradu Velikom Kalniku u 2004. god.. Cris, 1: 96 - 100, Križevci.

ŽMEGAČ, Andrej (1993): Vlastelinski grad Veliki Kalnik. U:ur. Žarko Domljan, Križevci grad i okolica, Umjetnička topografija Hrvatske, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 343-344.

Summary

Archaeological excavations in Kalnik Old Town in 2005 and 2006.

Keywords: old town, Veliki Kalnik, wall construction, defence architecture, ceramic articles, stove-tiles, 16th century, 17th century

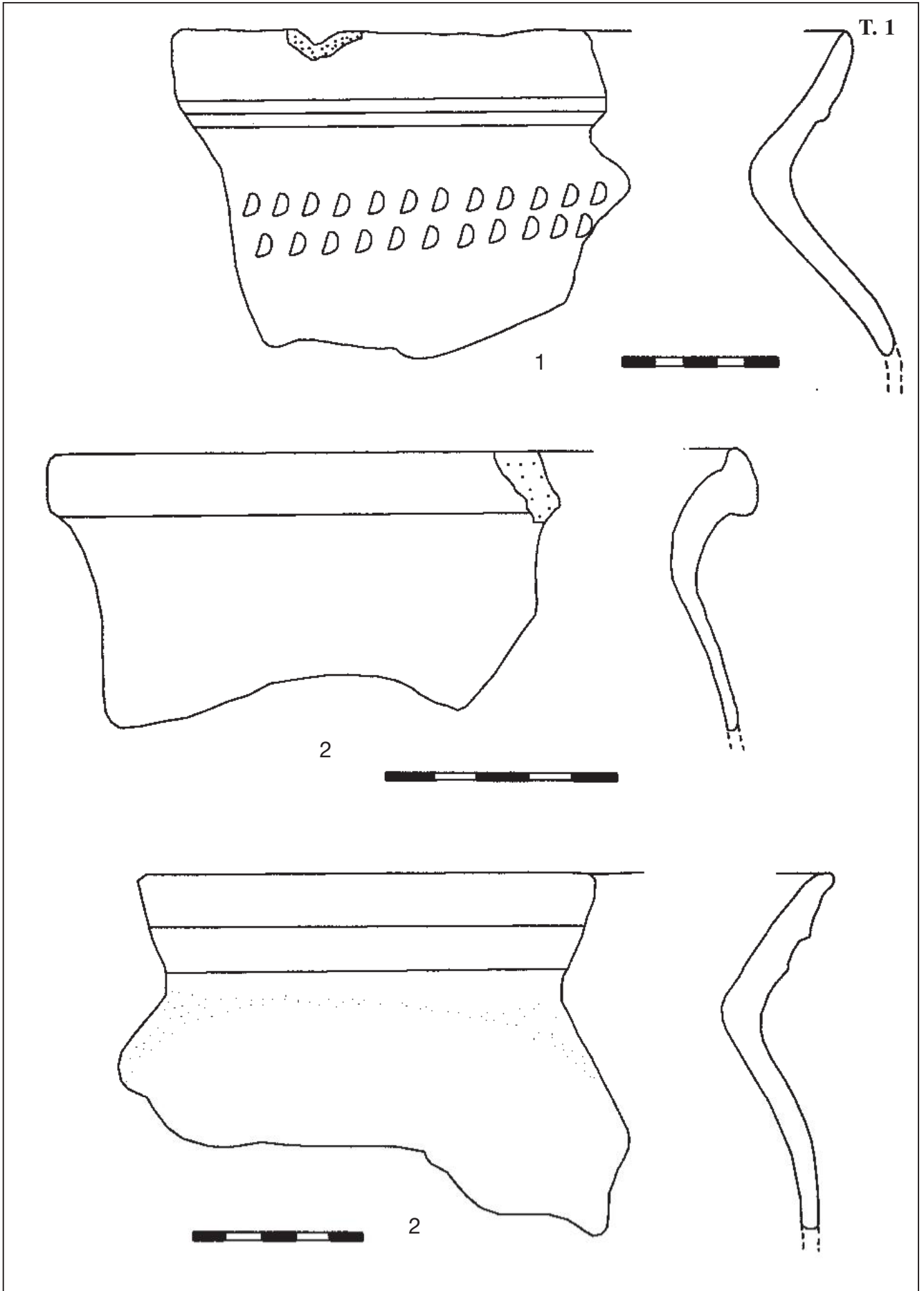
The old town of Veliki Kalnik has been included in the programme of protection works on immobile cultural goods sponsored by the Ministry of Culture. Prior to conservation-restoration study archaeologists have to explore the site in order to define newly discovered architectonic elements in the south-west part of the town. These refer to the very entrance, the hall in the southern part of the entrance, the wall construction which might have been of defending purpose because it was later erected to the southern entrance eastwardly.

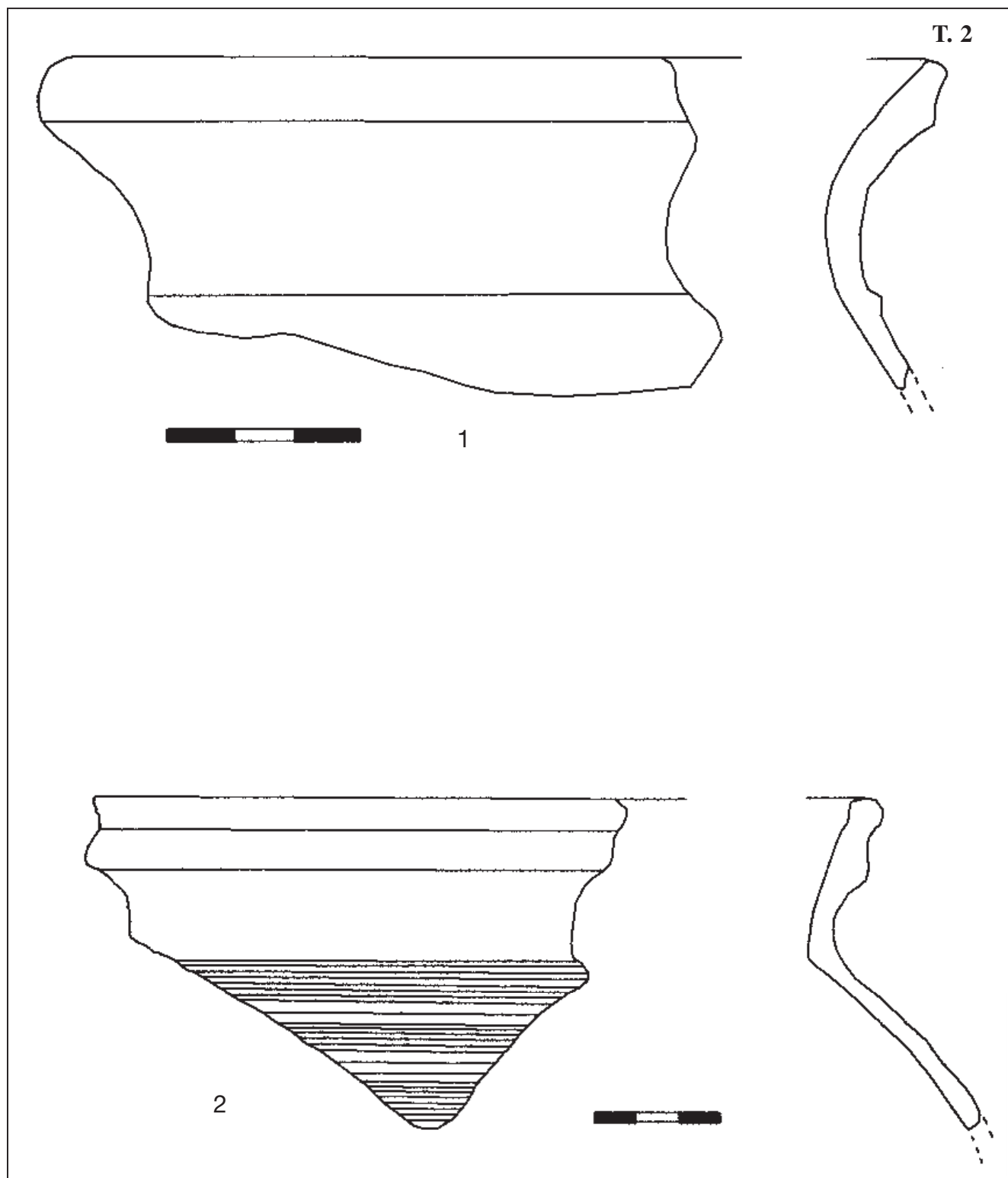
The excavation displays material consisting of fragmented ceramic articles, mainly pots and green glazed figurative decorations. The crucifixion scene is found on a long vertical stove-tile. The scene is framed with pillars that carry the arcade while the central position is occupied by Christ crucified. On his right there is Mary with folded hands and kneeling Mary of Magdala embracing the cross. According to certain analogies, the stove-tile dates from the end of the 16th or beginning of the 17th century. In addition, two fragments of stove-tile representing a feast are found: they might have, by the way of ornamenting and presenting the characters belonged to the same stove as the crucifixion scene. What makes these compositions unique is that a great number of figures are presented in various positions on very small fragments.

One part of fragments with well preserved green glaze certainly belongs to some other stove.

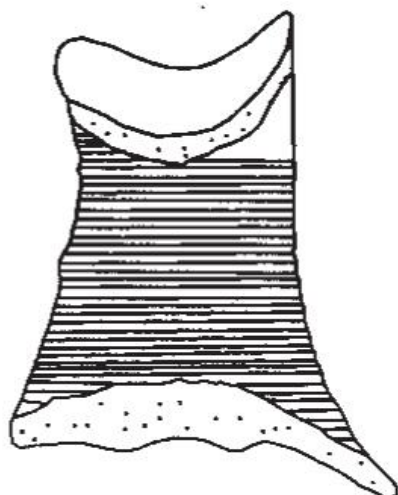
Lions on the horizontally laid stove-tile seem very realistic and their renaissance profile places them in the 16th century. Zoomorphic motives can be seen on several fragments, too, but it is very difficult to determine the complete scenes. By all means, the fragments found impress by diversity of figurative ornaments and lead to conclusion that the rooms of the old town were luxuriously decorated.

Further investigation is likely to bring into light historical facts that might help us define who ordered the stoves of high quality and beauty and where they had been made. Besides new truths and other mobile archaeological material, the investigation in progress will unveil some doubts about the original look of town Veliki Kalnik.

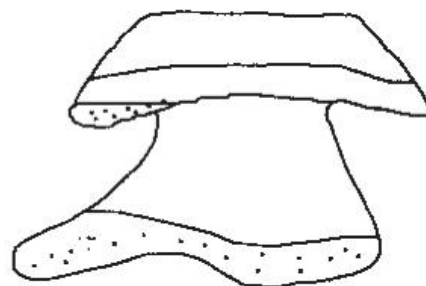

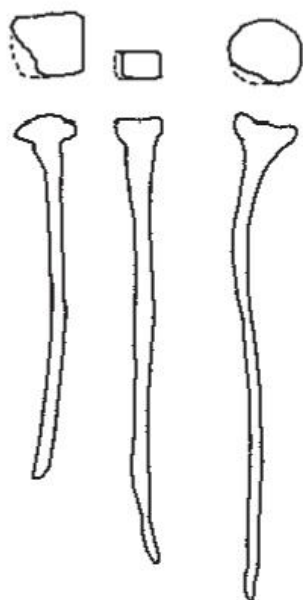
T. 3

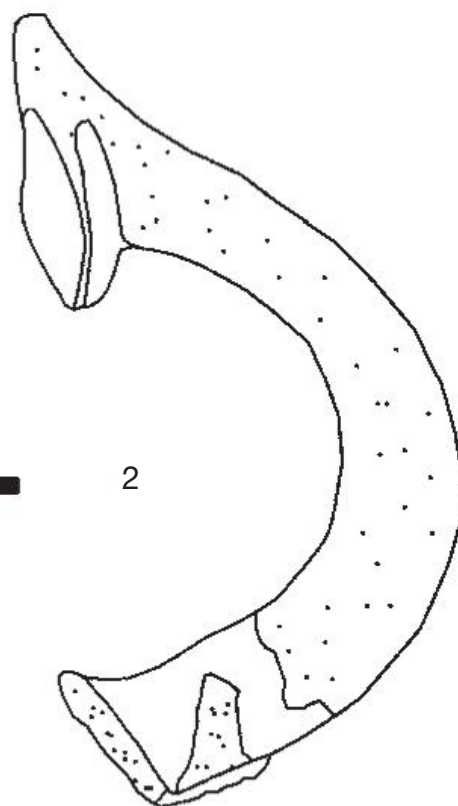
1

2

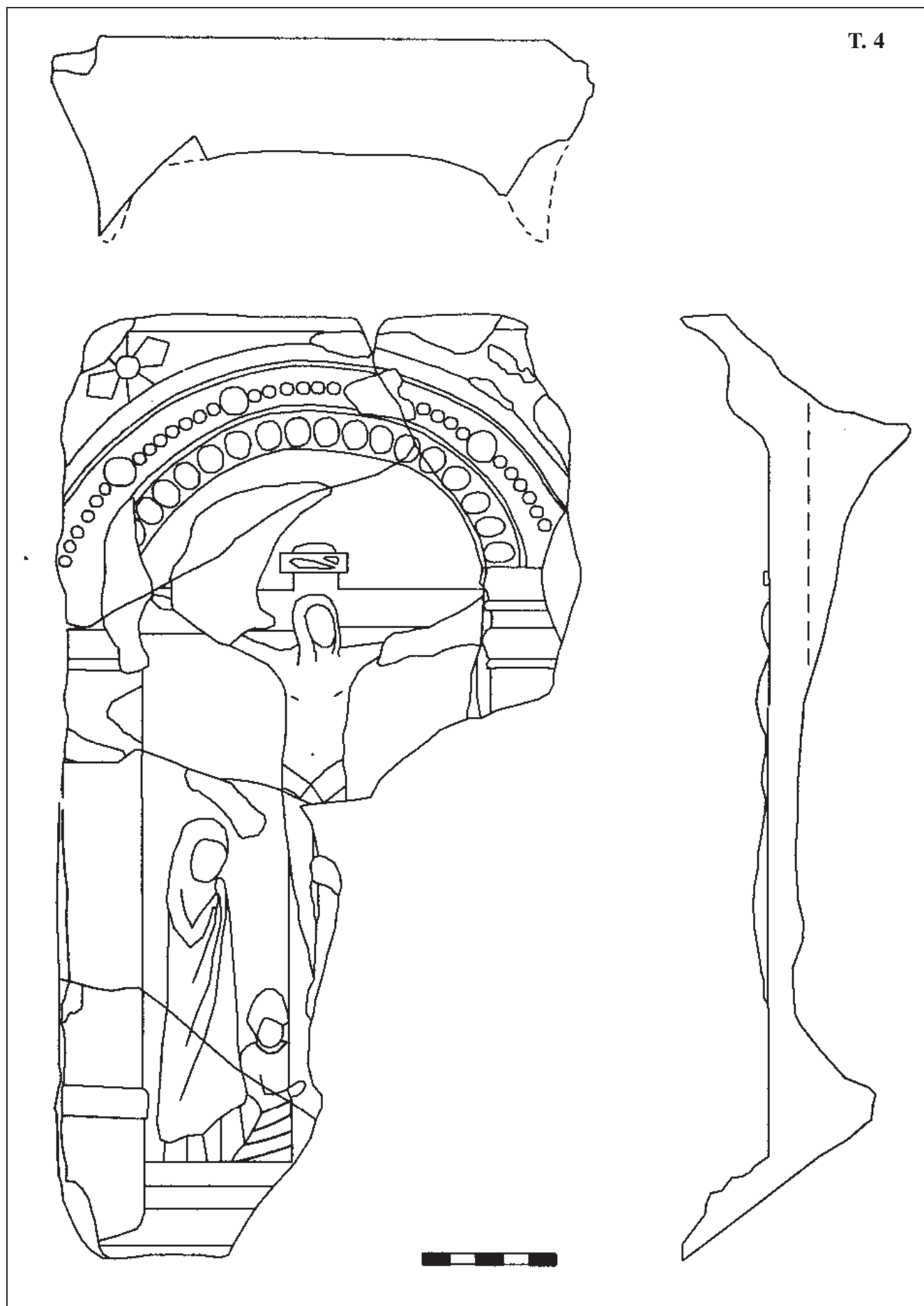

1

2

T. 5

